

Міністерство освіти і науки України
Маріупольський державний університет

ВІСНИК

МАРІУПОЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

СЕРІЯ: ФІЛОЛОГІЯ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Головний редактор серії – д-р філол. наук, проф. О. Г. Павленко

Заснований у 2008 р.

ВИПУСК 26-27

КИЇВ – 2022

Видання включено до міжнародної спеціалізованої наукометричної бази даних **Index Copernicus International sp.z o.o.** (Польща) та міжнародної бази даних періодичних видань **Ulrich's Periodicals Directory**, індексується у вільній пошуковій системі повнотекстових наукових публікацій **Google Scholar** та в електронній базі наукових робіт **Scilit** (Швейцарія).

Згідно з рішенням Атестаційної колегії Міністерства освіти і науки України від 29.06.2021 № 735 наукове видання «Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Філологія» включене до Переліку наукових фахових видань України у категорію «Б» у галузі знань **035 Філологія**.

Затверджено до друку Вченою радою МДУ (протокол № 05 від 28.12.2022 р.)

Головна редколегія:

Головний редактор – **Олена Георгіївна Павленко**, доктор філологічних наук, професор кафедри англійської філології Маріупольського державного університету (м. Київ).

Заступник головного редактора – **Наталія Андріївна Городнюк**, доктор філологічних наук, професор кафедри англійської філології Маріупольського державного університету (м. Київ).

Відповідальний секретар – **Юлія Олександрівна Голоцукова**, кандидат філологічних наук, доцент кафедри прикладної філології Маріупольського державного університету (м. Київ).

Відповідальний за англійськомовний супровід – **Олена Федорівна Пефтієва**, кандидат філологічних наук, доцент кафедри прикладної філології Маріупольського державного університету (м. Київ).

Члени редакційної колегії:

Безчотнікова С. В., д. філол. н., професор, декан факультету філології та масових комунікацій Маріупольського державного університету (м. Київ);

Бодик О. П., к. філол. н., доцент кафедри англійської філології Маріупольського державного університету (м. Київ);

Вінтонів М. О., д. філол. н., професор кафедри української мови Інституту філології Київського університету імені Бориса Грінченка;

Грива Елені, Phd, професор кафедри прикладної лінгвістики Університету Західної Македонії (Грецька Республіка);

Гусєва О. І., к. філол. н., доцент кафедри прикладної філології Маріупольського державного університету (м. Київ);

Дабашишкіне Інега, Phd, професор Університету Вітовта Великого (Литовська Республіка);

Іллюмінаті К.-П., Phd, професор відділення літературних, філософських, історичних досліджень мистецтва Римського університету Тор Вергата (Італійська Республіка);

Кіклевич Олександр, д. філол. н., професор, завідувач кафедри соціальної комунікації та мови медіа Інституту журналістики та соціальної комунікації Вармінсько-Мазурського університету (м. Ольштин), директор Центру досліджень Східної Європи (Республіка Польща);

Ковалів Ю. І., д. філол. н., професор кафедри історії української літератури, теорії української літератури та літературної творчості Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Ленська С. В., д. філол. н., доцент кафедри української літератури Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка;

Ліпіна В. І., д. філол. н., професор, завідувач кафедри порівняльної філології східних та англійських країн Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара;

Луценко Л. О., к. філол. н., доцент кафедри англійської філології Криворізького державного педагогічного університету;

Маркос Х.-М., д. філос. і філол. н., професор, ректор Університету Уні Норте (Республіка Парагвай);

Махачашвілі Р. К., д. філол. н., професор, завідувач кафедри романської філології та порівняльно-типологічного мовознавства Київського університету імені Бориса Грінченка;

Ніранджана Теджасвіні, Phd, професор, старший науковий співробітник відділу вивчення мови та літератури Університету Ліннань (Гонконг);

Петров О. О., к. філол. н., доцент кафедри германської і слов'янської філології та зарубіжної літератури Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського;

Почепцов Г. Г., д. філол. н., професор кафедри соціальних комунікацій Маріупольського державного університету (м. Київ);

Проценко І. Ю., Phd, професор, академічний координатор факультету післядипломної освіти, доцент факультету гуманітарних спеціальностей Університету Уні Норте (Республіка Парагвай);

Солодка А. К., доктор педагогічних наук, професор кафедри германської філології та перекладу Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського;

Стаму Анастасія, Phd, професор прикладної лінгвістики філологічного факультету Університету Аристотеля (Грецька Республіка);

Засновник Маріупольський державний університет
03037, Київ, вул. Преображенська, 6
e-mail: visnyk.mdu.filologia@mdu.in.ua

Електронна версія видання знаходиться на: <http://visnyk-filologia.mdu.in.ua/>

Видавець «Редакційно-видавничий відділ МДУ»

03037, Київ, вул. Преображенська, 6

Свідцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта видавничої справи
ДК № 4930 від 07.07.2015 р.

Тираж 100 примірників. Замовлення № 024/21

ЗМІСТ

Кажан Ю. М. ЦВІТ, ЗНИЩЕНИЙ ВІЙНОЮ.

Пам'яті відповідального секретаря наукового збірника «Вісник Маріупольського університету. Сер. Філологія» Наталії Лоскутової.....9

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Антофійчук В. І.

КОРНЕЛІЙ ІРОД ЯК ПРОЗАЇК.....11

Атаманчук В. П.

МОДЕЛЮВАННЯ ФІКЦІЙНОЇ СВІДОМОСТІ ПЕРСОНАЖА У П'ЄСІ МИРОСЛАВА ІРЧАНА «РАДІЙ» ЯК ЗАСІБ ВІДОБРАЖЕННЯ ДРАМАТИЧНОГО КОНФЛІКТУ.....20

Безруков А. В., Боговик О. А.

ПРЕЦЕДЕНТНІ ФЕНОМЕНИ ЯК РЕПРЕЗЕНТАНТИ АМЕРИКАНСЬКОЇ САМОІДЕНТИЧНОСТІ У РОМАНІ СТВЕНА КІНГА «ІНСТИТУТ».....28

Гаврилюк Н. І.

ОБРАЗ ЖІНКИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ПОЕЗІЇ (ЗБІРКА МАРІЇ МАШ «СЬОГОДНІ ТОЧНО НІ».....39

Гальчук О. В.

ОБРАЗОТВОРЧІ ПОРТРЕТИ НАЦІЇ: «СВІЙ» І «ЧУЖИЙ» ІЛЛІ РЄПІНА.....46

Гребенюк Т. В.

ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ І НЕКРОПОЛІТИКА У ПРОЗІ ОЛЕКСАНДРА ІРВАНЦЯ.....56

Демська-Будзуляк Л. М.

СЕМАНТИКА ЧАСУ У ДРАМАТУРГІЇ ЛЕСІ УКРАЇНКИ.....72

Євмененко О. В., Мельничук І. В.

УКРАЇНСЬКА ДУМОВА ТРАДИЦІЯ У ФОКУСІ ФОЛЬКЛОРИСТИЧНОЇ НАУКИ ПОЧАТКУ ХХ СТ.: КИЇВСЬКА НАУКОВА ШКОЛА.....80

Климухіна П. О., Кропивко І. В.

ДЕМОНОЛОГІЧНІ ОБРАЗИ В РОМАНІ Ю. ВИННИЧУКА «АПТЕКАР».....87

Колошук Н. Г.

ПРОБЛЕМИ РЕЦЕПЦІЇ ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЇ РОМАНУ П. ЗЮСКІНДА «ПАРФУМИ» В УКРАЇНСЬКОМУ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВІ.....96

Кравченко А. О.

ЗАГРОЗА ВІЙНИ ЯК ЧИННИК АКТУАЛІЗАЦІЇ РЕЛІГІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ (ЗА РОМАНАМИ О. ЗАБУЖКО І С. ЖАДАНА).....109

Лепьохін Є.

АМБІВАЛЕНТНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ТА ОСОБИСТОГО У КІНОТЕКСТІ «ГАТТАКА» ЕНДРЮ НІККОЛА ТА ПОВІСТІ «ІВАН ІВАНОВИЧ» МИКОЛИ ХВИЛЬОВОГО.....116

Ліпісівіцька А.О

ЖІНОЧІ ОБРАЗИ В ЛІТЕРАТУРІ ЕПОХИ *FIN DE SIÈCLE*.....133

Мельничук І. В.

ЛІТЕРАТУРНА ТА ЖУРНАЛІСТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ХАРКІВСЬКОГО ОСВІТНЬОГО ОСЕРЕДКУ ПОЧАТКУ ХІХ СТОЛІТТЯ У ДОСЛІДЖЕННЯХ ІВАНА ЄРОФЕЇВА.....138

Моргунова О. О.

РОЛЬ ДЕТЕКТИВНОГО НАПАРНИКА В СЮЖЕТНО-КОМПОЗИЦІЙНІЙ ОРГАНІЗАЦІЇ РОМАНІВ РОБЕРТА ҐАЛБРЕЙТА (АКА ДЖ. К. РОУЛІНГ).....146

Нікоряк Н. В.

АКТУАЛІЗАЦІЯ КЛАСИЧНОГО ТЕКСТУ В ЖАНРІ РИМЕЙКУ: ТЕЛЕСЕРІАЛ «СПІЙМАТИ КАЙДАША» (2020).....153

Павленко Ю. Ю.

МОТИВ СВОБОДИ В ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНОМУ ВИМІРІ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ: ДІАЛОГ ПОЕТІВ-«ХАТЯН» З Г.С. СКОВОРОДОЮ.....164

Тичініна А. Р.

ВІД СТРУКТУРАЛІЗМУ ДО ПОСТСТРУКТУРАЛІЗМУ: МОТИВАЦІЯ ЗМІНИ МЕТОДОЛОГІЧНОЇ ТРАЄКТОРІЇ У ДОСВІДІ МІШЕЛЯ ФУКО.....172

Ткаченко Т. І.

ОСОБЛИВОСТІ ОДНОЙМЕННИХ НОВЕЛ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА.....180

Трофименко А. В.

ІМАНЕНТНІ СКЛАДОВІ ЖАНРУ ГОРОР В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ.....189

Федик Т. О.

ЗАКОХАНІСТЬ ЧИ ЗАЛЕЖНІСТЬ? (МЕМУАРНІ СТРУКТУРИ НАРАТИВУ В П'ЄСІ ТЕТЯНИ ІВАЩЕНКО «ТАЇНА БУТТЯ»).....194

Чернишова С. О.

(ІМ)МІГРАЦІЯ ТА ЇЖА У РОМАНІ Ч. Н. ЕДІЧІ «АМЕРИКАНА».....202

Чик Д. Ч.

«ПРОКЛЯТИЙ АНТИХРИСТ»: СТЕРЕОТИПІЗАЦІЯ ЄВРЕЙСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В РОМАНІ «МИХАЙЛО ЧАРНЫШЕНКО, ИЛИ МАЛОРОССИЯ ВОСЕМЬДЕСЯТ ЛЕТ НАЗАД» П. КУЛІША.....214

Шаф О. В.

ПСИХОБІБЛІОГРАФІЯ БОГДАНА ІГОРЯ АНТОНИЧА: МІЖ МАТЕРИНСЬКИМ І БАТЬКІВСЬКИМ СВІТАМИ.....227

Штейнбук Ф. М.

СТИЛЬОВА СВОЄРІДНІСТЬ ТВОРЧОСТІ ОЛЕСЯ УЛЬЯНЕНКА.....240

ЛІНГВІСТИКА

Гармаш М. О., Педченко О. В., Хоровець В. Є.

ВЛАСНЕ ІМ'Я ВІРТУАЛЬНОГО СВІТУ КОМП'ЮТЕРНИХ ІГОР.....241

Стьопін М.Г., Ходова Ю.О.

ВЗАЄМОДІЯ МІЖ МОВОЮ ТА ДІАЛЕКТОМ В ІТАЛІЙСЬКОМУ ДИСКУРСІ.....254

ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

Гусєва О. І.

АВТОМАТИЗОВАНИЙ ПЕРЕКЛАД ТА ЙОГО «ПОСТМАШИННЕ»
РЕДАГУВАННЯ.....261

Пефтієва О. Ф., Ходарева В. О., Хоровець В. Є.

ПІСНІ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ У КОНТЕКСТІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ
КОМУНІКАЦІЇ (на матеріалі української народної пісні «Щедрик» та англomовної пісні
«Soon May the Wellerman Come»).....278

Павленко О.

ХУДЖНІЙ ПЕРЕКЛАД ЯК ЗАСІБ КУЛЬТУРНОГО ПРОТИСТОЯННЯ.....283

РЕЦЕНЗІЇ

Дроздовський Д. І.

ПОЛІМОРФІЗМ УКРАЇНСЬКОГО СВІТУ XVII-XVIII СТ.: НОВІ ВЕКТОРИ СУЧАСНОЇ
УКРАЇНІСТИКИ ВІД ДЖ. БРОДЖІ [Рецензія на Броджі Джованна. Культурний
поліморфізм українського світу; передмова С. Плохія, післямова О. Пахльовської. К.: Дух
і Літера, 2022. 520 с.].....292

CONTENTS

LITERATURE

Antofiichuk V.

CORNELIY IROD AS A NOVELIST.....11

Atamanchuk V.

MODELLING OF PERSONAGE'S FICTIONAL CONSCIOUSNESS IN MYROSLAV IRCHAN'S PLAY "RADIUM" AS A MEANS OF DRAMATIC CONFLICT REPRESENTATION.....20

Bezrukov A., Bohovyk O.

PRECEDENT NAMES AS THE ELEMENTS OF AMERICAN SELF-IDENTITY IN STEPHEN KING'S THE INSTITUTE.....28

Havryliuk N.

THE IMAGE OF A WOMAN IN MODERN UKRAINIAN POETRY (COLLECTION OF MARIA MASH «TODAY DEFINITELY NOT»).....39

Halchuk O.

PICTORIAL PORTRAITS OF THE NATION: ILYA REPIN'S «OWN» AND «OTHERS».....46

Grebeniuk T.

HISTORICAL MEMORY AND NECROPOLITICS IN FICTION BY OLEXANDR IRVANETS.....56

Demska-Budzuliak L.

SEMANTICS OF TIME IN LESIA UKRAINKA DRAMATURGY.....72

Yevmenenko O., Melnychuk I.

THE TRADITION OF UKRAINIAN DUMAS IN THE FOCUS OF FOLKLORE SCIENCE AT THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY: KYIV SCIENTIFIC SCHOOL.....80

Kropyvko I., Klymukhina P.

DEMONOLOGICAL IMAGES IN Y. VINNYCHUK'S NOVEL «APOTHECARY».....87

Koloshuk N.

PROBLEMS OF RECEPTION AND INTERPRETATION OF P. SÜSKIND'S NOVEL "PERFUME" IN THE UKRAINIAN LITERARY STUDIES 96

Kravchenko A.

THREAT OF WAR AS FACTOR IN THE UPDATE OF RELIGIOUS IDENTITY (BASED ON THE NOVELS OF O. ZABUZHKO AND S. ZHADAN).....109

Lepokhin E.

AMBIVALENCE OF SOCIAL AND PRIVATE IN THE FILM TEXT *GATTACA* BY ANDREW NICCOL AND THE STORY *IVAN IVANOVICH* BY MYKOLA KHVYLOVY.....116

Lipsisivitska A.

FEMALE IMAGES IN THE LITERATURE OF FIN DE SIÈCLE.....133

Melnychuk I.

LITERARY AND JOURNALISTIC ACTIVITIES OF THE KHARKIV EDUCATIONAL CENTER AT THE BEGINNING OF THE 19TH CENTURY IN THE RESEARCH OF IVAN YEROFEIV.....138

Morgunova O.

THE ROLE OF DETECTIVE PARTNER IN THE PLOT AND COMPOSITION ORGANIZATION OF THE NOVELS BY ROBERT GALBRAIT'S (AKA J. ROWLING.....146

Nikoriak N.

THE UPDATE OF THE CLASSIC TEXT IN THE GENRE OF REMAKE: TV SERIES «TO CATCH THE KAI DASH» (2020).....153

Pavlenko Y.

THE MOTIVE OF THE FREEDOM IN THE INTERTEXTUAL DIMENSION OF UKRAINIAN POETRY: A DIALOGUE OF «KHATIAN» POETS WITH H. S. SKOVORODA.....164

Tychinina A.

FROM STRUCTURALISM TO POST-STRUCTURALISM: THE MOTIVATION FOR THE CHANGE OF THE METHODOLOGICAL TRAJECTORY IN MICHEL FOUCAULT'S EXPERIENCE.....172

Tkachenko T.

PECULIARITIES OF VASYL STEFANYK'S NOVELS OF THE SAME NAME.....180

Trofymenko A.

IMMANENT COMPONENTS OF THE HORROR GENRE IN UKRAINIAN LITERATURE.....189

Fedyk T.

MEMOIR STRUCTURES OF THE NARRATIVE IN THE PLAY TETYANA IVASHENKO «THE MYSTERY OF BEING».....194

Chernyshova S.

(IM)MIGRATION AND FOOD IN CHIMAMANDA NGOZI ADICHIE'S NOVEL 'AMERICANAH'.....202

Chyk D.

“THE CURSED ANTICHRIST”: STEREOTYPING OF JEWISH IDENTITY IN THE NOVEL “MYKHAILO CHARNYSHENKO, OR LITTLE RUSSIA EIGHTY YEARS AGO” BY P. KULISH.....214

Shaf O.

BOHDAN IHOR ANTONYCH'S PSYCHO-BIBLIOGRAPHY: BETWEEN MATERNAL AND PATERNAL WORLDS.....227

Shteinbuk F.

STYLE ORIGINALITY OF OLES ULIANENKO'S LITERARY WORKS.....240

LINGUISTICS

Harmash M., Pedchenko O., Khorovets V.

PROPER NAME OF THE VIRTUAL WORLD OF COMPUTER GAMES.....247

Khodova Iu. O., Stopin M. G.

INTERACTION BETWEEN A LANGUAGE AND A DIALECT IN ITALIAN DISCOURSE.....254

TRANSLATION SCIENCES

Gusieva O.

AUTOMATED TRANSLATION AND ITS "POST-MACHINE" EDITING 261

Peftieva O., Khodarieva V., Horovets V.

SONGS AND PECULARITIES OF THEIR TRANSLATION IN THE CONTEXT OF INTERCULTURAL COMMUNICATION (on the material of Ukrainian and English songs having a national-cultural component).....268

Pavlenko O.

LITERARY TRANSLATION AS A TOOL OF CULTURAL CONTRADICTION.....283

REVIEWS

Drozdovskyi D.

POLYMORPHISM OF THE UKRAINIAN WORLD OF THE XVII-XVIII CENTURIES: NEW VECTORS OF CONTEMPORARY UKRAINIAN STUDIES BY GIOVANNA BROGI [Brodzhi, Dzh., 2022. Kulturnyi polimorfizm ukrainskoho svitu [Cultural polymorphism of the Ukrainian world]. Kyiv : Dukh i Litera. (in Ukrainian).].....292

УДК 82.0

А. Р. Тичініна

ORCID: 0000-0001-6316-2005

ВІД СТРУКТУРАЛІЗМУ ДО ПОСТСТРУКТУРАЛІЗМУ: МОТИВАЦІЯ ЗМІНИ МЕТОДОЛОГІЧНОЇ ТРАЄКТОРІЇ У ДОСВІДІ МІШЕЛЯ ФУКО

***Анотація.** Кризові стани, зумовлюючи зміну і навіть руйнування усталених способів тлумачення тексту, впливають на продукування нових явищ у культурі, науці та мистецтві. Взятий до аналізу досвід Мішеля Поля Фуко (1926–1984) постає типовим зразком впливу зовнішніх подій на радикальну зміну методологічної позиції науковця. М. Фуко, мислення якого, за Ж. Дельозом, «не еволюціонувало, а проходило через кризи», неодноразово зазначав, що революційні події виступають наслідком загальної перебудови епістемі. Спираючись головню на розвідки М. Бланишо, Д. Ерібона, Дж. Міллера, П. Вена, у науковій біографії М. Фуко можна виокремити три етапи: археологія знання (до 1968), генеологія влади (1968-1980), естетика існування (1980-ті). Епістемологічною межею «археологічного» та «генеологічного» етапів виступає 1968 рік – період зміни методології його досліджень. 1968 р. читаючи курс «Людина в західній думці» у Тунісі, де, як і в Парижі, розвивався ряд студентських протестів, М. Фуко стає їх свідком і учасником. В цей час М. Фуко, володіючи виразною «політичною інтуїцією» (Ж. Дельоз), усвідомлює міфотворчу функцію політичної ідеології, акцентує вагу «революційної енергії». У відкритому на вимогу демонстрантів, експериментальному Венсенському університеті він очолив відділ філософії, живлячись бунтарським ентузіазмом комуністів, троцькістів та лівих. На думку, Д. Ерібона, саме в цей час «народився новий Фуко», що втілює образ інтелектуала-борця. Отже, саме події Травня 68-го, зумовили «вихід структури на вулицю» і навіть сформували нові способи інтерпретації. У таких умовах М. Фуко, намагаючись позбутися «ярликів» і «пільг структуралізму», змінює свою методологію, артикулює «нову суб'єктивність» у річищі постструктуралістської поетики, що стала провідним методологічним напрямком у літературознавстві другої половини ХХ – поч. ХХІ ст.*

***Ключові слова:** методологія, літературознавство, структуралізм, постструктуралізм, Мішель Фуко.*

DOI 10.34079/2226-3055-2022-15-26-27-172-179

Постановка проблеми. Методологічна траєкторія у гуманітаристиці, зокрема літературознавстві, майже ніколи не постає одновекторною. Зміна методологічної стратегії науковця нерідко провокується кризовими станами, як персональними, так і суспільними. Це пов'язано з порушенням методологічної рівноваги, пробудженням «безмежних можливостей» та креативності дослідника. Однією із прикмет сучасного світу, зауважила Т. Гундорова, постає «актуалізація розривів», які акцентують не тривання, а деформацію, порушення первинної цілісності і початок нового. Така порожнеча, на думку дослідниці, «заповнюється фантазмагорією і грою уяви» (Гундорова, 2013, с. 110), і, вважаємо, спроможна активізувати креативні модули людської діяльності.

Роль криз у науковому дискурсі докладно окреслено Т. Куном у праці «Структура наукових революцій» (1962), де наголошується на тому, що кризи «говорять про своєчасність зміни інструментів», «є необхідною передумовою виникнення нових теорій» (Кун, 2001, с. 111–112). Тому формування, становлення і розвиток літературознавчої методології, зокрема еволюція індивідуального наукового методу в інтервалах історичних

криз, постає вкрай актуальною проблемою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми методології (від грец. *methodos* – шлях дослідження) від її усвідомлення у ролі одного із розділів літературознавства до розгляду оновленого комплексу методів і методик в Україні активно розглядається в останнє двадцятиліття (див. Тичініна, 2018а). Проте, специфіка і трактування наукового методу як такого аргументувалася ще у працях античних теоретиків (ідеї Піфагора, Платона, Аристотеля, Горація). До сьогодні не втрачає своєї актуальності праця Р. Декарта «Міркування про метод» (1637) та Ф. Бекона («Новий органон», 1620). Останній виокремив три методи (шляхи) наукового пізнання: схоластичний метод «мурахи» (накопичення фактичного матеріалу), метод «павука» (поспішний, необґрунтований розвиток від первинних фактів до «найзагальніших аксіом»), метод «бджоли» (виробництво меду (теорії) з нектару та пилку від чуттєво-досвідного матеріалу). Загальні межі здатності до пізнання були проінтерпретовані у вченні І. Канта, зокрема у праці «Критика чистого розуму» (1781), що справедливо була визнаною «трактатом про метод». Звісно, не можна проігнорувати універсальну «методологічну» систему наукового знання, розроблену у вченні Г. Гегеля («Лекції з естетики», 1835). Отож поступове виокремлення літературознавчої методики аналізу із філософських студій вкотре засвідчує, що первісною методологічною базою літературознавства постає саме філософія.

Специфіку літературознавчої методології одним із перших охарактеризував В. Перетц у праці «Короткий нарис з методології історії російської літератури» (1922). Окреслення методологічного контуру гуманітарних наук у книзі М. Бахтіна «Естетика словесної творчості» (Розділ «До методології гуманітарних наук», 1979). Вагомість практичного літературознавчого дослідження як діалогу теорії літератури, філології та філософії акцентував відомий літературознавець М. Гіршман. Характеристику сучасної методологічної ситуації з абрисом перспективних напрямків методологічних досліджень в українському літературознавстві здійснено у працях Т. Гундорової (Гундорова, 2002), І. Козлика (Козлик, 2004), С. Павличко (Павличко, 2002), О. Червінської (Червінська, 2010). Особливості методології М.Фуко в цілому вивчали імениті європейські дослідники: М. Бланшо, П. Вен, Ж. Дельоз, Ф.Гваттарі, Д. Ерібон, Дж. Міллер.

Актуальність дослідження зумовлена відсутністю і водночас необхідністю літературознавчих розвідок, що розглядають причини і мотивації зміни методологічних стратегій одного науковця, зокрема від структуралізму до постструктуралізму.

Метою даної статті є розгляд причин перелому у методологічній траєкторії на прикладі досвіду французького філософа і літературознавця Поля Мішеля Фуко (1926-1984).

У зв'язку із цим у дослідженні було поставлено такі завдання:

- розглянути досвід французького теоретика культури Мішеля Фуко як типовий зразок впливу зовнішніх подій на радикальну зміну методологічної позиції науковця;
- проаналізувати вплив біографічних подій на методологію літературознавця;
- з'ясувати вплив історичних подій на зміну методологічних тенденцій від структуралізму до постструктуралізму;
- зробити висновки щодо мотивації змін методологічної траєкторії у досвіді Мішеля Фуко.

Виклад основного матеріалу. Досвід французького філософа і теоретика культури та політики Поля Мішеля Фуко (1926-1984) виступає типовим зразком впливу зовнішніх подій на радикальну зміну методологічної позиції науковця. Простежуючи динаміку європейської історії шляхом епістемологічного підходу, М. Фуко розглядав т. зв. розриви іманентним станом історичного процесу.

Проте подібні кризові стани були притаманні і самому Фуко. Називаючи себе не

Полем, а Мішелем, у підлітковому віці Фуко пережив цілу низку криз ідентичності (складні стосунки із батьком, гомосексуальність, самоприйняття). Знаковим для його особистості став вплив неомарксиста Л. Альтюссера та вступ до Французької комуністичної партії (1950). Однак, він майже не приймав їхньої ідейної програми, особливо у питаннях толерантності.

Прославила М. Фуко робота «Слова і речі. Археологія гуманітарних наук» (Foucault, 1966), де окреслено специфіку так званих епістем – історично змінюваних структур («історично-пізнавальних апріорі»), що зумовлюють хід думок, теорій або навіть наук у кожний окремий історичний період. Основним принципом «археологічного дослідження» і стратифікації всередині кожного подібного проблемного поля виступає співвідношення «слів» і «речей» (Foucault, 1966). М. Фуко, мислення якого, за переконанням Ж. Дельоза, «не еволюціонувало, а проходило через кризи» (Deleuze, 2006), неодноразово зазначав, що саме революційні події виступають наслідком перебудови епістемі (Foucault, 1966, р. 365). Постаючи біфуркаційними точками, вони скеровують динаміку історичних змін у відповідне річище.

Спираючись головню на розвідки Ж. Дельоза, М. Бланшо, Д. Ерібона, Дж. Міллера, П. Вена, у науковій біографії М. Фуко виокремлюють три етапи: археологія знання (до 1968), генеологія влади (1969-1980), естетики існування (1980-ті), що ознаменовані відповідними змінами у його науковій свідомості.

Зазначимо, що межею першого (археологічного) та другого (генеологічного) етапів наукової діяльності виступає саме 1968 рік – період радикального розриву з його попередньою методологічною настановою. Події 1968 р., свідком яких він став у Тунісі, читаючи курс «Людина в західній думці» (1966-1968), були суголосними зі студентськими протестами в Парижі, що чимдалі набували радикальнішого характеру.

У Туніському університеті сутички почалися в грудні 1966-го із жорстокого побиття студента поліцейськими, який відмовився платити за проїзд. Студентство збунтувалося. У червні 1967 року ситуація ускладнилася ще більше. Після розгрому ізраїльтянами арабської армії під час Шестиденної війни по столиці Тунісу прокотилася хвиля насильства: пропалестинські демонстрації переросли в єврейські погроми.

Ці жахливі події надзвичайно вразили Фуко. Володіючи виразною «політичною інтуїцією» (Ж. Дельоз), він усвідомлює міфотворчу функцію політичної ідеології, а ще більше переймається долею студентів, які за його словами «не робили революцію, а самі стали революцією»: «Ці хлопчики і дівчатка, які йшли на страшний ризик, виготовляючи і поширюючи листівки, закликаючи до страйку <...> справили на мене величезне враження. Для мене це був реальний політичний досвід» (Foucault, 2001, р. 261).

У даному випадку філософ акцентує вагу ще й «революційної енергії», що мотивує всі екзистенційні акти: «Всі вони з вражаючою силою, енергією і пристрасною оголошували себе марксистами. Вони вважали, що це <...> надає певний моральний імпульс, особливий сенс існування» (Foucault, 2001, р. 250). На думку Д. Ерібона, саме в цей час «народився новий Фуко» (Eribon, 1991), що втілює образ інтелектуала-борця. Ці події постали радикальним розривом у його свідомості, змінивши і світогляд, і методологію, і імідж.

Перейнявшись долею своїх учнів, Фуко стає активістом, переховує студентів вдома, допомагаючи виготовляти революційні листівки, через що потерпає від погроз: «Я став свідком потужних студентських виступів, що на кілька тижнів випередили травневі події у Франції. <...> Йшов березень 1968 року. Заворушення тривали цілий рік: страйки, скасування занять, арешти. <...> Хтось отримав вісім років в'язниці, хтось – десять, хтось – чотирнадцять. Я склав собі досить чітке і точне уявлення про те, якими були ставки в боротьбі, що охопила багато університетів світу» (Foucault, 2001, р. 261).

М. Фуко вважав, що пережиті революційні події можуть бути результатом загальної *перебудови епістемі* (Foucault, 2001). Неомарксист А. Лефевр одним із завдань

революційної діяльності серед іншого вбачає доведення до межі «наслідків цього якісного стрибка» (Lefebvre, 1986, p. 348), що постає одним із способів формування суспільного простору поряд із війнами, політичними і дипломатичними хитрощами. Студентські виступи у даному разі стали детонатором ширшого революційного процесу.

1968 р. Фуко повертається до Франції, фіксує «гіпермарксизацію» дискурсу. Так званий «червоний травень» став частиною загальної суспільної кризи, імпульсом для численних молодіжних рухів. Зміни, спровоковані Червоним травнем 68-го, призвели не лише до суспільно-політичних реформ (відставка Шарля де Голля), але й кардинальну перебудову наукового дискурсу. Ці події, на погляд Ж. Дельоза і Ф. Гваттарі (Дельоз, Гваттарі), породжують новий образ життя, нову суб'єктивність, ставлення до часу, тіла, сексуальності, середовища, культури, роботи.

У методологічному трактаті «Археологія знання» (1968 р.) задля роз'яснення міркувань, окреслених у роботі «Слова і речі», філософ застосовує принцип *епістемологічного сумніву*, виголошує непричетність до структуралізму. Поряд із цим авторство зводиться лише до функції і перебування у «транс-дискурсивній» позиції: «Творіння, завданням якого було приносити безсмертя, тепер отримало право вбивати – бути вбивцею свого автора» (Фуко, 2003). У такий спосіб відбувається усвідомлений перехід М. Фуко від структуралізму до постструктуралізму.

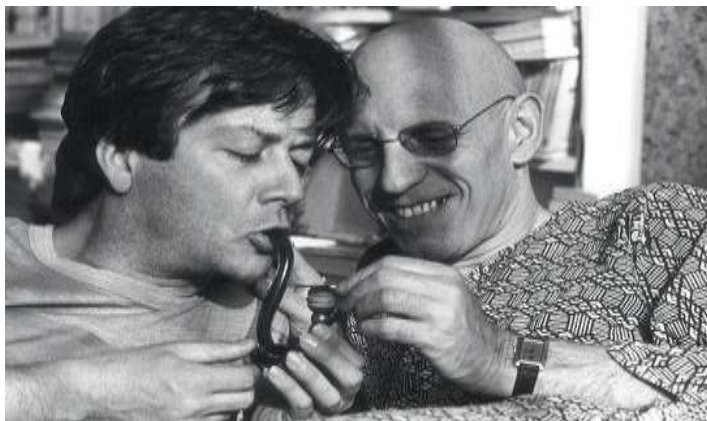
Другий період наукової діяльності М. Фуко пов'язаний із викладацькою практикою у навчальних закладах «магічного квадрата» (Сорбонна, Еколь Нормаль, Венсена, Колеж де Франс), де він став кумиром паризького інтелектуального середовища (на його лекції приходило до шестисот слухачів). У відкритому на вимогу демонстрантів, експериментальному Венсенському університеті він очолює відділ філософії, залучає провідних теоретиків, приміром Дельоза і лаканівців, створює першу французьку кафедру психоаналізу, живлячись бунтарським ентузіазмом протестуючих колег А. Глюксманна та А. Бадью, студентів комуністів, троцькістів та лівих гошистів.

Cartoon by Maurice Henry, published in La Quinzaine Litteraire, 1 July 1967.

«Плем'я структуралістів». Мішель Фуко, Жак Лакан, Клод Леві-Строс, Ролан Барт. Карикатура Алехандро Гамеро. Джерело: <https://www.cairn.info/histoire-du-structuralisme--9782707174659.htm>

Згодом, у 1970-х рр., М. Фуко, разом із Ж.П. Сартром, К. Моріаком, Ж. Жене, бере участь у демонстраціях проти расизму та ущемлення прав мігрантів, а з 1971 р. очолює «Групу інформації про в'язниці» – комісію із спостереження за умовами утримання людей у тюрмах, зокрема заарештованих студентів. Офіційною адресою групи стала квартира М. Фуко, звідки спільно із Д. Дефером вони координували роботу.

Мішель Фуко та Даніель Дефер. Джерело: <http://surl.li/ezghs>

Ж. Дельоз відзначає, що Фуко завжди все розглядав у якості експерименту, починаючи із студентських років, коли він регулярно відвідував психіатричні лікарні. Ця практика наштовхнула на дослідження станів суспільства («Наглядати і карати», 1975) – генеалогічний етап його наукової діяльності також пов'язаний із радикальним оновленням дослідницької оптики вченого.

Мішель Фуко та Жан-Поль Сартр. Джерело: <http://surl.li/ezghx>

Мішель Фуко на демонстрації працівників-мігрантів, 1973.
Фото Жюля Переса. Джерело: https://monoskop.org/Michel_Foucault

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, саме події Травня 68-го, що, за Ж. Дельозом, виступили чинником зміни парадигм, «послідовністю нестабільних станів і висхідних флуктуацій» (Deleuze, 2006), сформували нові способи мислення і навіть зумовили «вихід структури на вулицю» (див. Тичініна, 2018, с. 161). Звідси, епістемологічний розрив посвідчив якісну зміну дослідницької траєкторії європейського наукового дискурсу.

У таких умовах М. Фуко, намагаючись позбутися «ярликів» і «пілг структуралізму», не лише «переживає минуле», а артикулює «нову суб'єктивність» у річищі постструктуралістської поетики, зумовлюючи подальші дискурси знакових теоретиків – Р. Барта, Ж. Дерідда, Ж. Дельоза, Ж. Бодрійяра, Е. Саїда та Г. Співак, намітивши диспозитивні матриці гуманітарних методологій.

Так, у літературознавстві 1960-70 х рр. ґрунтовно оновлюється методологія, з'являються знакові праці К. Леві-Стросса («Міфологіки», 1964-1971), Г. Башляра («Поетика простору», 1958), Г. -Г. Гадамера («Істина і метод», 1960), У. Еко («Відкритий твір», 1962), Ж. Дерріда («Структура, знак і гра в дискурсі гуманітарних наук», 1966). У цей час відбувається перехідна стадія у науковій діяльності Р. Барта («Смерть автора»), П. Рікера («Конфлікт інтерпретацій») до подальших методологічних практик, означених появою нових понять – інтертекстуальність (Ю. Крістева), деконструкція (Ж. Лакан), наратологія (Цв. Тодоров), імагологія (Х. Дізерінк). Розгляд появи цих нових методологічних напрямків постає перспективою наших подальших досліджень.

Бібліографічний список

- Гундорова, Т., 2013. *Транзитна культура. Симптоми постколоніальної травми: статті та есеї*. Київ: Грані-Т.
- Гундорова, Т., 2002. Чи потребує Україна нової методології із Заходу, або криза академічного літературознавства. *Вісник Програми академічних обмінів ім. Фулбрайта в Україні*, 8, с. 10–14.
- Дельоз, Ж. та Гваттарі, Ф. Травня 68-го не відбулось. *Спільне*. [онлайн]. Доступно: <<https://commons.com.ua/uk/travnya-68-go-ne-vidbulos/>> (Дата звернення: 9 грудня 2022).
- Козлик, І., 2004. Методологія літературознавства як актуальна проблема. *Зарубіжна література в навчальних закладах*, 1, с. 57–58; 5, с. 60–62.
- Кун, Т., 2001. *Структура наукових революцій*. Київ: Port-Royal.
- Павличко, С., 2002. Методологічна ситуація в сучасному українському літературознавстві. В: *Теорія літератури*. Київ: Видавництво Соломії Павличко «Основи».
- Тичініна, А., 2018. Епістема розриву в методології Мішеля Фуко. *Інтервали: 1918 – 1968 – 2018 (література/літературознавство)*. Матеріали XV Міжнародної літературознавчої конференції. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, с. 161–164.
- Тичініна, А., 2018а. *Сучасні методологічні практики*. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича.
- Фуко, М., 2003. *Археологія знання*. Київ: Вид-во Соломії Павличко «Основи».
- Червінська, О., 2010. Після Потебні, після Білецького, після Чижевського, після Затонського: сучасна українська літературознавча думка в межах ідей герменевтики та рецептивної теорії. *Питання літературознавства*, 81, с. 3–23.
- Deleuze, G., 2006. *Foucault*. In: Sean Hand (ed.). A&C Black. [online]. Available at : <https://books.google.com.ua/books?id=ywgy9PAoVS4C&redir_esc=y> (Accessed 9 December 2022).
- Eribon, D., 1991. *Michel Foucault. Trans. Betsy Wing*. Cambridge, MA: Harvard UP.
- Foucault, M., 1966. *Les Mots et les Choses. Une Archéologie des Sciences Humaines*. Paris,

- Gallimard. [online] Available at:
<https://www.academia.edu/8254777/Les_mots_et_les_choses_Foucault_> (Accessed 9 December 2022).
- Foucault, M., 2001. *Dits et Écrits I (1954-1969)*. Paris, Gallimard.
- Lefebvre, H., 1986. *La production de l'espace*. Éditions Anthropos.

References

- Chervinska, O., 2010. Pislia Potebni, pislia Biletskoho, pislia Chyzhevskoho, pislia Zatonskoho: suchasna ukrainska literaturoznavcha dumka v mezhakh idei hermenevtyky ta retseptyvnoi teorii [Після Потебні, після Білецького, після Чижевського, після Затонського: сучасна українська літературознавча думка в межах ідей герменевтики та рецептивної теорії]. *Pytannia literaturoznavstva*, 81, pp. 3–23. (in Ukrainian).
- Deleuze, G., 2006. *Foucault*. In: Sean Hand (ed.). A&C Black. [online]. Available at : <https://books.google.com.ua/books?id=ywgy9PAoVS4C&redir_esc=y> (Accessed 9 December 2022).
- Deloz, Zh. and Hvattari, F. *Travnia 68-ho ne vidbulos [May 1968 did not happen]*. Spilne. [online] Available at: <<https://commons.com.ua/uk/travnya-68-go-ne-vidbulos/>> (Accessed 9 December 2022). (in Ukrainian).
- Eribon, D., 1991. *Michel Foucault*. Trans. Betsy Wing. Cambridge, MA: Harvard UP.
- Foucault, M., 1966. *Les Mots et les Choses. Une Archéologie des Sciences Humaines*. Paris, Gallimard. [online] Available at: <https://www.academia.edu/8254777/Les_mots_et_les_choses_Foucault_> (Accessed 9 December 2022).
- Foucault, M., 2001. *Dits et Écrits I (1954-1969)*. Paris, Gallimard. 840 p.
- Fuko, M., 2003. *Arkheolohiia znannia [Archeology of knowledge]*. Kyiv: Vyd-vo Solomii Pavlychko «Osnovy».
- Hundorova, T., 2002. Chy potrebuie Ukraina novoi metodolohii iz Zakhodu, abo kryza akademichnoho literaturoznavstva [Does Ukraine need a new methodology from the West, or a crisis of academic literary studies]. *Visnyk Prohramy akademichnykh obminiv im. Fulbraita v Ukraini*, 8, p. 10–14. (in Ukrainian).
- Hundorova, T., 2013. *Tranzytyna kultura. Symptomy postkolonialnoi travmy: statyi ta esei [Transit culture. Symptoms of Postcolonial Trauma: Papers and Essays]*. Kyiv: Hrani-T. (in Ukrainian).
- Kozlyk, I., 2004. Metodolohiia literaturoznavstva yak aktualna problema [Methodology of literary studies as an actual problem]. *Zarubizhna literatura v navchalnykh zakladakh*, 1, pp. 57–58; № 5. pp. 60–62. (in Ukrainian).
- Kun, T., 2001. *Struktura naukovykh revoliutsii [The Structure of Scientific Revolutions]*. Kyiv: Port-Royal. (in Ukrainian).
- Lefebvre, H., 1986. *La production de l'espace*. Éditions Anthropos.
- Pavlychko, S., 2002. Metodolohichna sytuatsiia v suchasnomu ukrainskomu literaturoznavstvi. In: *Teoriia literatury [Theory of literature]*. Kyiv: Vydavnytstvo Solomii Pavlychko «Osnovy». 664 p. (in Ukrainian).
- Tychinina, A., 2018. Epistema rozryvu v metodolohii Mishelia Fuko. Intervaly: 1918 – 1968 – 2018 (literatura/literaturoznavstvo) [Intervals: 1918 – 1968 – 2018 (literature/literary studies)]. Materialy XV Mizhnarodnoi literaturoznavchoi konferentsii. Chernivtsi: Chernivetskyi nats. un-t im. Yu. Fedkovycha, pp. 161–164. (in Ukrainian).
- Tychinina, A., 2018a. *Suchasni metodolohichni praktyky [Modern methodological practices]*. Chernivtsi: Chernivetskyi nats. un-t im. Yu. Fedkovycha. (in Ukrainian).

A. Tychinina

**FROM STRUCTURALISM TO POST-STRUCTURALISM:
THE MOTIVATION FOR THE CHANGE OF THE METHODOLOGICAL
TRAJECTORY IN MICHEL FOUCAULT'S EXPERIENCE**

Crises are able to change and even ruin the traditional ways of text interpretation. They also affect the production of new phenomena in culture, science, and arts. The experience of Paul-Michel Foucault (1926–1984) is a typical example of how external events lead to drastic changes in scholar's methodological views.

According to G. Deleuze, P.-M. Foucault's way of thinking «did not evolve, but went through crises». P.-M. Foucault has repeatedly pointed out that revolutionary events are the result of a general restructuring of the episteme. Relying mostly on the works of Maurice Blanchot, Didier Eribon, James Miller, and Paul Veyne, the scientific accomplishments of P.-M. Foucault might be divided into three stages: the archeology of knowledge (until 1968), the genealogy of power (1968-1980), and the esthetics of existence (1980s).

The year 1968 has marked the epistemological border between the «archaeological» and «genealogical» stages – the period of change in the methodology of his research. While delivering the course lectures «Man in Western Thought» in 1968 in Tunisia, where (as in Paris) occurred a few student protests, P.-M. Foucault took part in them. At that time P.-M. Foucault possessed expressive «political intuition» (G. Deleuze), so he realized the myth-making function of political ideology and emphasized the importance of «revolutionary energy». At the experimental Vincennes University, which was opened at the request of the demonstrators, he headed the department of philosophy, feeding on the rebellious enthusiasm of communists, Trotskyists and leftists.

According to D. Eribon, it was at this time that «a new Foucault was born», the one who embodied the image of an intellectual fighter. Thus, the events of May 1968 caused «the outing of the structure on the street» and even created the new ways of interpretation. In such conditions, trying to get rid of the «shortcuts» and «privileges of structuralism», P.-M. Foucault changed his methodology, as well as articulated a «new subjectivity» in the stream of post-structuralist poetics, which became the leading methodological trend in literary studies of the second half of the XX century – the early XXI centuries.

Key words: *methodology, literary studies, structuralism, post-structuralism, Michel Foucault.*

Міністерство освіти і науки України
Маріупольський державний університет

ВІСНИК
МАРІУПОЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

СЕРІЯ : ФІЛОЛОГІЯ

ВИПУСК 26-27

УДК 80(05)

В 53 Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Філологія
/ гол. ред. О. Г. Павленко. – Київ : МДУ, 2022. – Вип. 26-27. – 305 с.

Головна редколегія:

Головний редактор – д-р філол. наук, проф. О. Г. Павленко.

Заступник головного редактора – д-р філол. наук, доц. Н. А. Городнюк.

Відповідальний секретар – канд. філол. наук, доц. Ю. О. Голоцукова.

Відповідальний за англійськомовний супровід – канд. пед. наук, доц. О. Ф. Пефтієва

Засновник Маріупольський державний університет
03037, Київ, вул. Преображенська, 6
e-mail: visnyk.mdu.filologia@mdu.in.ua

Видавець «Редакційно-видавничий відділ МДУ»
03037, Київ, вул. Преображенська, 6
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта видавничої справи
ДК № 4930 від 07.07.2015 р.
Тираж 100 примірників. Замовлення № 024/21